

kegelmodel, omdat dat de vorm is die ontstaat als de frequentie van consensusverwachtingen als staven op een vlak van sociale-waardenorientaties worden geprojecteerd. Een post hoc analyse op de gecombineerde gegevens van zijn eerdere experimenten laat zien dat ieder van de principes werkzaam is en dat geen andere effecten optreden.

Hoewel sociologen uit de functionalistische en symbolisch-interactionistische tradities niet gek zijn op experimentele gegevens is het voor hen toch de moeite waard kennis te nemen van deze bevindingen. Allereerst omdat ze diepere verklaringen mogelijk maken dan de traditionele verklaringen waarmee ze werken en vervolgens omdat er suggesties aan te ontleen zijn voor onderzoek in de rommelige en gecompliceerde werkelijkheid van alledag.

Wil Arts

Literatuur

Rossi, P.H., & Berk, R.A., (1985). Varieties of normative consensus. *American Sociological Review*, 50, 333-347.

Scheff, Th.J., (1967). Toward a sociological model of consensus. *American Sociological Review*, 32, 32-46.

Jo Diederens, Sociaal milieu en loopbanen. Over de effecten van gezinsachtergrond op school-, beroeps- en levensloopbaan. Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen, Nijmegen, 1993.

Dit boek bevat een nieuwe analyse van de gegevens over het Van Jaar tot Jaar-cohort, waarin de levensloop gevolgd wordt van mannen en vrouwen die in 1965 op twaalfjarige leeftijd het basisonderwijs verlieten. Ze zijn tot op heden vier maal ondervraagd, het laatst op 35-jarige leeftijd; er waren toen nog 1192 ondervraagden over. Diederens breidt in de hier gerapporteerde analyses eerdere rapportages uit door het ouderlijk milieu te indiceren via een reeks van sociale en culturele indicatoren, terwijl voorheen slechts op het beroepsniveau van de vader werd afge-

gaan. De belangrijkste toegevoegde aspecten zijn de opleidingsniveaus van vader, moeder en grootouders, de beroepen van moeder en grootouders, aspiraties waarvan de ouders bij de vroege metingen blijkt hebben gegeven en het culturele klimaat in het ouderlijk gezin. De veelheid aan afhankelijke variabelen valt uiteen in zes groepen: schoolloopbaan, beroepsloopbaan, volwasseneneducatie, partnerkeuze en leefsituatie van het gezin, leefstijl en houdingen met betrekking tot loopbaan en werk.

Alles bijeen genomen een uitgebreide en complexe verzameling van kenmerken. Diederens gebruikt een zeer gedetailleerd causaal model als organisatiebeginsel en poogt de lezer door de veelheid van informatie heen te voeren via een uiterst compacte presentatie van de resultaten, waarbij vermeden wordt systematische kwantitatieve informatie in tabellen te bieden. In plaats daarvan wordt verspreid door de tekst van allerlei getallen mededeling gedaan en de systematiek gezocht in een grafische voorstelling van de uitkomsten. Wat mij betreft is deze opzet geen verduidelijking. Getallen horen in een tabel thuis en niet (te veel) in de tekst; figuren verduidelijken alleen maar wanneer ze een vereenvoudigend beeld van getallen bieden en niet alle getallen in moeilijk zichtbare vorm. Bovenal ontbreekt het Diederens aan een leidende theoretische vraagstelling en hypothesen om zijn materiaal in te delen. Zo dun als het boek is – in verhouding tot de behandelde informatie –, men raakt er als lezer toch snel van buiten adem.

Het is pas in het afsluitende hoofdstuk dat Diederens tot enigszins onthoudbare conclusies komt. De belangrijkste is dat het beroepsniveau van de vader inderdaad een onderrepresentatie biedt van de effecten van het ouderlijk milieu op de loopbaan. Wanneer men de opleidingsniveau van vader en anderen erbij betreft, komt men tot meer verklaringkracht. Deze conclusie lijkt me op zichzelf juist, maar op Diederens werkwijze is wel wat kritiek mogelijk, omdat hij ook het opleidingsniveau van een oudere broer/zus tot de milieu-indicaties rekent. Dit is dubieus, omdat men deze variabele net zo goed als een (parallele) afhankelijke variabele kan beschouwen en de samenhang tussen opleidingsniveaus van broers/zussen juist een indica-

tie geeft voor de *ongemeten* kenmerken van het ouderlijk milieu die van invloed zijn op de loopbaan (siblingmodellen). Een tweede conclusie is dat met name de beroepsniveau van de grootouders nogal wat invloed op de latere loopbaan uitoefenen, onafhankelijk van kenmerken van de ouders. Dat is een verrassende bevinding, die ik nog niet eerder in de literatuur heb gezien. Replicatie lijkt me geboden, aler er te veel betekenis aan wordt gehecht. Ten slotte blijken er in de latere levensloop nogal wat directe milieu-invloeden te bestaan, dat wil zeggen invloeden die niet geïntermedieerd worden door resultaten in de schoolloopbaan van de respondent. Diederens bespreekt niet in hoeverre dit resultaat betekent of de schoolloopbaan slecht gemeten is, dan wel dat er inderdaad veel overdracht buiten de schoolloopbaan plaatsvindt.

Ik vrees dat publikaties als deze het imago van kwantitatieve sociale wetenschappen en in het bijzonder van causale modellen weinig goed doen. De kwantitatieve wetenschapper vindt te weinig en vindt het te moeizaam, kwalitatieve wetenschappers vinden slechts hun vooroordelen bevestigd en de leek vindt helemaal niets.

Harry B.G. Ganzeboom

W. Jansen en G.L.H. van den Wittenboer (red.), Sociale netwerken en hun invloed, Boom, Amsterdam/Meppel, 1992.

Het boek is de eerste Nederlandse bundel waarin Nederlandse bijdragen op het terrein van sociale netwerken bijeengebracht worden. Op internationale sociale-netwerkkonferenties wordt de omvang van de Nederlandse deelname steeds alleen overtroffen door die van het organiserende land. Het is dan ook goed dat de omvangrijke groep Nederlandse netwerkonzoekers zich presenteert voor het Nederlandse publiek.

De redacteurs delen de bijdragen in op basis van een tweedimensionale classificatie. De eerste dimensie heeft betrekking op een fundamenteel onderscheid in netwerkstudies, namelijk die tussen ego-gecentreerde netwerken en onderling gerelateerde netwerken. In ego-gecentreerde netwerken gaat het om het netwerk van

één persoon, bij onderling gerelateerde netwerken om het netwerk van een gehele populatie eenheden (personen, organisaties, begrippen, tijdschriften). Op de tweede dimensie onderscheiden zij de bijdragen in theorie- en data-georiënteerde bijdragen. Niet alleen heeft deze indeling niets met soorten netwerkstudies als zodanig te maken, de feitelijke indeling van de bijdragen komt in een aantal gevallen als erg arbitrair over. Vanuit netwerkperspectief is een fundamenteelere driedeling denkbaar. Het gaat dan om de vraag of netwerkstudies zich primair met de analyse van de netwerkstructuur als zodanig bezighouden, de netwerkstructuur als verklarende variabele voor het gedrag van de onderzochte eenheden opnemen (netwerken als onafhankelijke variabele) dan wel de structuur en het ontstaan van netwerken willen verklaren (netwerken als afhankelijke variabele). Het had niet alleen tot een overzichtelijkere indeling van de bijdragen geleid, maar ook tot een betere titel van de bundel en een andere selectie van de bijdragen. Hier wreekt zich dat het initiatief van de bundel is uitgegaan van de onderzoeksgroep 'Begripsvorming en Researchdesign' van de werkgemeenschap 'Sociaal-Methodologisch Onderzoek' en dat de redactie bestaat uit twee personen die zelf weinig ervaring met sociaal-netwerkonderzoek hebben. Ook in ander opzicht heeft de redactie niet optimaal gewerkt, getuige een aantal fundamenteel onjuiste conclusies in enkele bijdragen, fouten in tabellen en onduidelijke teksten. Dit neemt niet weg dat de bundel interessant genoeg is om ter hand genomen te worden als eerste kennismaking met Nederlands sociaal-netwerkonderzoek.

De eerste bijdrage van Tjhuis, Flap, Foets en Groenewegen stelt de vraag centraal hoe persoonlijke netwerken van de Nederlandse bevolking eruitzien. Zij constateren terecht dat een referentiepunt ontbreekt voor tal van studies onder specifieke groepen (gescheidenen, ouderen, verhuizers enzovoort) om aan te geven op welke kenmerken en in welke mate de bestudeerde netwerken afwijken van de netwerken van de Nederlandse bevolking in het algemeen. Met hun bijdrage willen zij daar verandering in aanbrengen. Hun bijdrage bevat veel interessante gegevens. Een van de meest opvallende vind